

ПОГЛЯДИ РУДОЛЬФА ГЕНРІХОВИЧА КРАЄВСЬКОГО НА СИСТЕМУ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ В 1950 - 1960 Р.Р.

Козинець Олександр Володимирович
аспірант кафедри логопедії
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова
kozunets@mail.ru
Науковий керівник –
доктор пед. наук, проф. Синьов В. М.

У зв'язку з розбудовою України як незалежної держави та докорінних змін, які торкнулися системи спеціальної освіти, виникла потреба ґрунтовного аналізу системи логопедичної допомоги в Україні в повоєнні роки, адже науковий підхід до розробки сучасних методик та оригінальних педагогічних технологій підготовки логопедів можливий лише за умов вивчення та узагальнення теорії та практики спеціальної педагогіки минулого та його переосмислення у світлі сучасності.

Як зазначав Р.Г. Краєвський, у 1950 – 1960-х роках у Радянському Союзі та в Україні зокрема, організація логопедичної допомоги дітям з мовленнєвими порушеннями здійснювалася в системі двох Міністерств: Міністерства освіти та Міністерства охорони здоров'я УРСР (Зараз в Україні така організація здійснюється трьома Міністерствами: освіти, охорони здоров'я, соціальної політики). Дуалізм того часу пояснювався тим, що в минулому «логопедична допомога надавалася не тільки в логопедичних установах Міністерства освіти, а й в медичних закладах, підзвітних Міністерству охорони здоров'я» – писав Р. Г. Краєвський [4, с.3]. На думку вченого, така ситуація лише сприяла спеціалістам-дефектологам, тому що поперше, у ті часи в Україні була ще не достатня кількість логопедичних шкільних пунктів при масових школах, а з іншого боку, у повоєнний період логопедична допомога дітям з мовленнєвими порушеннями в умовах шкільних установ була ще недосконалою. На той час логопедичні шкільні пункти, які були підзвітні Міністерству освіти, обслуговували школярів, а логопедичні кабінети системи Міністерства охорони здоров'я крім школярів, і дітей дошкільного віку [4].

Науковцю імпонувала така організація логопедичної допомоги, адже в цей спосіб забезпечувалася більш організована і якісніша робота над подоланням мовленнєвих порушень, починаючи вже з дошкільного віку, коли відбувається профілактика та попередження мовленнєвих порушень [4]. Р. Г. Краєвський писав, що шкільні

логопедичні пункти (розраховані на обслуговування 15-16 шкіл, які іноді охоплювали до 10 тис. учнів) організовуються обласними відділами народної освіти в таких містах, в таких населених пунктах, де є відповідна кількість шкіл і, звичайно, учнів у цих школах. Як зазначав учений, працювати логопедами на логопункті у ті часи могли особи, які мали вищу дефектологічну освіту або вищу педагогічну освіту та спеціальну освіту в формі курсової підготовки [1].

Рудольф Генріхович відзначав, що й завідуючий логопедичним пунктом не тільки сам безпосередньо усуває мовленнєві порушення в учнів свого району, але й організує педагогів цих шкіл в їхній роботі по подоланню порушень мовлення в учнів. Логопедична робота, як констатував Р. Г. Краєвський, здійснювалася не лише безпосередньо самим логопедом, а й учителями початкових класів, зокрема перших та других. І додавав, що логопеди логопунктів крім того, що обслуговують дітей з порушеннями мовлення, також надають допомогу дітям з порушенням слуху, зокрема слабочуючим, які мають мовленнєві порушення, часто звуковимови. До робочих завдань логопеда вчений відносив розвиток та виховання у слабчочуючих учнів навиків зорового сприймання мови, читання з губ, сформувати які особливо важливо для тих дітей, які мають виражене зниження слухової функції [4].

Р. Г. Краєвський писав, що в 1960-ті роки логопед на логопедичному пункті працював протягом 3-х годин з дітьми безпосередньо. В логопедичних кабінетах, які організовувалися Міністерством охорони здоров'я при дитячих центральних поліклініках, також обслуговувалися діти з мовленнєвими порушеннями. В зв'язку з цим, логопеди міста, логопеди шкільних логопедичних пунктів, логопедичних кабінетів дитячих поліклінік, наголошував учений, працювали в тісному контакті [1].

Вагоме місце в роботі логопеда дитячих поліклінік на думку вченого повинна займати корекція заїкання. У поліклініці є особливо сприятливі умови в роботі по подоланню заїкання у школярів, тому що там працюють кваліфіковані лікарі-психоневрологи, психопатологи, які забезпечують дуже ефективну медичну та фармацевтичну підтримку й хорошу консультацію заїкуватим та спільно з логопедами роками прикладають зусилля для усунення такого важкого мовленнєвого порушення, як заїкання [2], [3].

Працівники логопедичних кабінетів дитячих поліклінік, зазначав учений, користувалися такими ж самими правами, як і логопеди шкільних логопедичних пунктів та одержували зарплатню таку ж, як учителі-предметники 8-10-х класів масової школи [4].

Поряд з амбулаторною допомогою в Радянському Союзі, і в Україні зокрема, існувала ще й клінічна допомога, тобто стаціонари. Однак їх було украй мало. В Україні в системі Міністерства освіти у 1960-х роках існував один невеликий стаціонар на 30 ліжок при

Науково-дослідному інституті дефектології. В цьому стаціонарі в основному перебували діти з тяжкими порушеннями мовлення, зокрема глибокою затримкою мовленнєвого розвитку в формі алалії. На думку Р. Г. Краєвського, допомога таким дітям не могла бути ефективною в умовах амбулаторного прийому, коли логопед з дітьми працював лише 15-20 або 30 хвилин. Діти з тяжкими порушеннями мовлення, писав учений, часто це діти, які зовсім не говорять та вимагають довготривалої, систематичної роботи в умовах цілого дня.

В стаціонарній установі Міністерства охорони здоров'я СРСР, яка була організована в Ленінградському науково-дослідному інституті хвороб вуха, горла, носа і мови, теж був стаціонар, який в більшості обслуговував як дітей, так дорослих, чим він відрізнявся від стаціонару Науково-дослідного інституту дефектології в Києві, який обслуговував тільки дітей [3], [4].

Методична допомога логопедичним установам в Україні, зазначав учений, здійснювалася відділом логопедії, який існував при Українському науково-дослідному інституті педагогіки (Нині – Інститут педагогіки НАПН України). Цей відділ мав щільний систематичний зв'язок з логопедами не тільки міста Києва, а й інших міст [1].

Щодо ситуації в регіонах, то учений писав, що в м. Києві та в інших обласних центрах України – Львові, Дніпропетровську, Одесі – існували так звані міські логопедичні об'єднання. Метою цих об'єднань був обмін досвідом, вивчення досвіду кращих логопедів, розробка окремих питань логопедії, робота над розробкою нових методик по усуненню тих або інших мовленнєвих порушень, удосконалення існуючих методик. Зокрема велика робота проводилася цими методичними об'єднаннями в напрямку виготовлення дидактичного матеріалу [4]. Ось такою, в основному, була структура логопедичної допомоги у Радянському Союзі і в Україні, зокрема.

Варто ще зазначити, що особливе місце Р. Г. Краєвський приділяв науково-практичній та науково-дослідній роботі логопеда, адже літератури у повоєнні роки, яка трактувала питання мовленнєвих порушень в Україні, було порівняно мало. Існувала відома книжка М. Є. Хватцева «Логопедія», книга Н. А. Власової, присвячена проблемі заїкання – і це в основному все. Причому, це роботи, як зазначав учений, які були написані в Російській федерації та трактували мовленнєві порушення, зокрема порушення звуковимови, в учнів шкіл з російською мовою викладання. В Україні у ті часи було дуже мало таких робіт. Вийшли друком окремі статті в журналі «Радянська школа» і окремі брошури, які трактували питання мовленнєвих порушень та проблеми заїкання. Тому, наголошував Р. Г. Краєвський, логопеди логопедичних кабінетів повинні фіксувати свій досвід, проводити дослідження по вивченню ефективності тих чи інших прийомів постановки звуків, готувати підручники та посібники

українською мовою. Зокрема, важливою роботою логопеда, на думку Рудольфа Генріховича, мала бути праця над виготовленням дидактичного матеріалу для логопедичних занять. Українською мовою у повоєнні роки такого дидактичного матеріалу майже зовсім не було. «Якщо кожний з наших логопедів, – писав учений, – провів би таку дослідницьку роботу, ми б одержали численну кількість дидактичного матеріалу, дуже потрібного для практичних працівників логопедичних пунктів, для учителів масових шкіл» [4, с. 11]. Видати їх, зазначав Р. Г. Краєвський, можна було за сприяння Науково-дослідного інституту дефектології Академії педагогічних наук, відділу логопедії, який охоче відгукувався на таку форму роботи. Навіть наукові студентські гуртки працювали над цілим рядом логопедичних питань, а КДП імені О.М. Горького готував логопедів, які після закінчення йшли працювати в шкільні логопедичні пункти [3].

Крім того, науковець зазначав, що необхідно було також кардинально покращувати якість підготовки логопедів з урахуванням особливостей їхньої роботи (на шкільних логопедичних пунктах, в логопедичних кабінетах при допоміжних школах та дитячих поліклініках, а також з спеціальних дошкільних установах і школах для дітей з тяжкими порушеннями мовлення). Удосконалення підготовки логопедів, на думку вченого, вельми позитивно позначилося б на якості логопедичної допомоги дітям із заїканням, рівень якої в у середині ХХ ст. був слабозадовільним [2].

У підсумках хочеться зазначити, що вивчення і узагальнення історичного досвіду, загальних тенденцій та умов функціонування та розширення в Україні системи логопедичної допомоги дітям та підготовки логопедів у післявоєнні роки в КДП імені О.М. Горького, як складової цього процесу, призвело до позитивних змін у системі спеціальної освіти в Україні та дало змогу прогнозувати шляхи її розвитку в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Київський міський Державний архів – Ф.Р-346. – Оп. 2. – Книга 1608. – Арк. 83.
2. Краевский Р. Г. О подходе к проблеме заикания // Дефектология. Научно-методический журнал Академии педагогических наук СССР / Р. Краевский — М. : Педагогика, 1976. — №5. — С.84-87
3. Краєвський Р. Г. На допомогу інвалідам вітчизняної війни з порушенням слуху і мови / Р. Г. Краєвський – К. : Радянська школа, 1947. – 28с.
4. Краєвський Р. Г. Стенограма лекції на тему «Організація планування та облік роботи шкільного логопедичного пункту». Логопедія /Дефектологічний факультет, 4-й курс/ 18.07.1958 року. – К., КДП імені О.М. Горького. – 23с.